

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۶/۰۴/۲۲

داکتر نوراحمد خالدی

سوالات و جوابات در مورد خط دیورند

22 اپریل 2026

موضوع خط دیورند در این روزها یکبار دیگر بنابر ابراز نظر محمد محقق در مورد خط دیورند و تائید نظر او توسط یک تعداد همفکران او، در رسانه ها گرم و داغ است و یکعده از هموطنان از من تقاضا کرده اند تا در مورد نظر بدهم. به همین منظور سوالاتی را که در طول چندین سال توسط خوانندگان فیسبوک طرح شده بودند و پاسخ های خود را به این سوالات در اینجا درج میکنیم.

سوال اول: خط دیورند توسط کدام اشخاص در کجا و در چه زمان عقد شد؟

جواب سوال اول: معاهده دیورند بتاريخ 12 نوامبر 1893م میان امیر عبدالرحمن خان و سر هنری مورتمر دیورند، وزیر خارجه دولت هند برطانوی در کابل به امضا رسید.

سوال دوم: هدف این معاهده چه بود؟

جواب سوال دوم: معاهده در یورند 7 ماده دارد و حوزه های نفوذ دولت هند برطانوی و افغانستان را بالای قبایل آزادی که در غرب دریای سند از چترال تا بلوچستان زندهگی می کردند تعیین می کند.

سوال سوم: آیا میتوان امضای این معاهده را توسط امیر فروش خاک افغانستان نامید؟

جواب سوال سوم: نخیر به هیچصورت. این مناطق قبلاً در نتیجه تجاوزات رنجیت سنگ و انگلیس ها از حیطة نفوذ دولت افغانستان خارج گردیده بودند اما در عین زمان از لحاظ اداری رسماً شامل قلمروهای هند برطانوی (1935 م) نیز نبودند.

سوال چهارم: مناطق شامل معاهده دیورند کدامها اند؟

جواب سوال چهارم: معاهده دیورند 1893م شامل مناطق آزاد قبایلی (چترال، سوات، دیر، باجور، خیبر، کرم وزیرستان) بود. این مناطق تا زمان عقد معاهده دیورند بدون سرنوشت بودند از سال 1893م به بعد یعنی بعد از عقد معاهده دیورند این مناطق به مثابه مناطق حایل میان قلمروهای هند بریطانوی و قلمروهای دولت افغانستان تحت نفوذ امنیتی هند بریطانوی قرار گرفتند بدون آنکه از لحاظ اداری رسماً شامل قلمروهای هند بریطانوی گردند. (پاسخ سر مورتمر دیورند به جواب یک خبرنگار در یک مصاحبه در سال 1897 با ایشیاتیک کوارترلی جورنال)

سوال پنجم: آیا معاهده دیورند شامل ایالت سرحدی شمال غرب (صوبه سرحد که فعلاً خیبر پختونخوا یاد میگردد) میباشد؟

جواب سوال پنجم: نخیر نمی باشد. ایالت سرحدی شمال غرب (صوبه سرحد که فعلاً خیبر پختونخوا یاد میگردد) در سال 1849م به مثابه یکی از قلمروهای هند بریطانوی ایجاد گردید. که شامل مناطق آزاد قبایلی (چترال، سوات، دیر، باجور، خیبر، کرم وزیرستان) نه بود.

سوال ششم: آیا معاهده دیورند خط سرحدی را میان افغانستان و قلمرو هند بریطانوی ایجاد کرد؟

جواب سوال ششم: نخیر به هیچصورت. دیورند در یک مصاحبه در سال 1897 با ایشیاتیک کوارترلی جورنال می گوید: "اقوامی را که در طرف هندوستان واقع شده اند نباید در محدوده قلمرو دولت هند بریطانوی قلمداد کنیم. آن ها صرفاً، تا جاییکه به امیر مربوط است، در زیر نفوذ ما به معنی تخنیکي کلمه قرار دارند، آنهم تا جاییکه خودشان به این نفوذ تن در دهند و یا ما این نفوذ را تحمیل کنیم". همچنان دایره المعارف بریتانیکا می نویسد که "معاهده سال 1893 دیورند مناطق نفوذ دولت هند بریطانوی و دولت افغانستان را برای تطبیق قانون مشخص می کند و هرگز به عنوان یک سرحد بین المللی بطور دیجوره مد نظر نبوده است.

(In an interview with Durand quoted by Leitner, G. W. (1897) 'The Amir, the Frontier Tribes and the Sultan', *The Asiatic Quarterly Review Series 3*, p.4, 237, quoted by

د پانو شمیره: له 1 تر 3

Kakar, M. H. (2006) *A Political and Diplomatic History of Afghanistan, 1863-1901*, London: Brill, Omrani, B. and Ledwidge,)

سوال هفتم: مدت اعتبار معاهده دیورند چگونه است؟

جواب سوال هفتم: بر اساس تعامل دولت انگلستان، معاهدات با امیران افغانستان معاهدات شخصی با امیر مربوطه از طرف دولت هند برطانوی پنداشته شده و با مرگ امیر و یا عزل او این معاهدات از اعتبار خارج بودند. هدف انگلیسها از این پالیسی آن بود که خود را مقید به هیچ معامله قبلی ندانسته با رویکار آمدن هر امیر جدید نظر به تقاضای وقت امتیازات بیشتری کسب کنند. برای همین منظور اگر دولت هند بریطانوی تمدید میعاد معاهده را مطابق به منافع خود میدید ناگذیر به تعهد رسمی امیر جدید نیاز داشت.

سوال هشتم: بدین حساب بعد از مرگ امیر عبدالرحمن خان آیا معاهده دیورند از اعتبار افتاد؟

جواب سوال هشتم: بلی با مرگ امیر عبدالرحمن خان معاهده دیورند که با او عقد شده بود عملاً مطابق تعامل معاهدات برتانوی از اعتبار ساقط شده بود. به همین دلیل بعد از وفات امیر عبدالرحمن خان انگلیسها تعهد امیر حبیب الله خان را برای تمدید اعتبار معاهده دیورند در سال 1905 م گرفتند.

سوال نهم: آیا همچنان بعد از مرگ امیر حبیب الله خان معاهده دیورند از اعتبار افتاد؟

جواب سوال نهم: بلی با مرگ امیر حبیب الله خان معاهده دیورند که توسط او در سال 1905 تایید شده بود عملاً مطابق تعامل معاهدات برتانوی از اعتبار ساقط شده بود. اما بعد از کشته شدن او انگلیسها توافق امیر امان الله خان را در مورد ادامه اعتبار معاهده دیورند در معاهده 8 اگست سال 1919 م راولپندی و بعداً بر اساس معاهده سال 1921 کابل بدست آوردند.

سوال دهم: به این اساس معاهده دیورند در معاهده سال 1921 کابل توسط امیر امان الله خان تایید گردید. آیا این معاهده حالا هم اعتبار دارد؟

جواب سوال دهم: معاهده 22 نوامبر سال 1921 میان دولت‌های انگلستان و افغانستان اولین معاهده ایست که میان دولت افغانستان و دولت بریطانیه انعقاد مییابد.

ماده دوم معاهده سال 1921 کابل تعهد ماده پنجم معاهده راولپندی را در مورد خط دیورند تأیید می‌نماید. اما مطابق به ماده چهاردهم، معاهده مذکور موقتی بوده صرف برای سه سال اعتبار داشت و طرفین با اطلاع قبلی یکساله می‌توانستند آن را ملغی اعلان کنند. بر همین اساس در ماه جون سال ۱۹۲۵ م لارڈ بیرکنهد وزیر مستعمرات بریطانیا (Lord Birkenhead in a memorandum circulated in June 1925) بعد از ختم سه سال از معاهده ۱۹۲۱ م کابل طی یک یادداشت رسمی به پارلمان انگلستان تأیید می‌کند که "این معاهده برای سه سال اعتبار داشت و اکنون بعد از گذشت سه سال این معاهده از جانب طرفین با ارائه یکسال یادداشت قبلی قابل فسخ می‌باشد"

Lord Birkenhead in a memorandum circulated in June 1925 assessed the same when he mentioned that "the treaty was made for three years in the first instance, and is now subject to denunciation by either party with 12 months' notice." (Source: National Archives of UK (1925) 'Afghanistan', Record Type: Memorandum, 9 June, Reference: CAB, 24/173/88.).

سوال یازدهم: آیا این معاهده از طرف یکی از دولتین فسخ گردید؟

جواب سوال یازدهم: بلی. به تأیید لودویک ادامک، معاهده کابل برای سه سال قابل اعتبار بود. طرفین می‌توانند با اطلاع قبلی یکسال این معاهده را فسخ نمایند. بنابر همین نکته انگلستان همیشه از فسخ یکجانبه معاهده دیورند توسط دولت افغانستان ترس داشت (لودویک دبلیو ادامک، پروفیسور در پوهنتون آریزونا، دکشنری تاریخی افغانستان). دولت‌های بریطانیا و افغانستان تا سال 1949 م به تطبیق معاهده سال 1921 م کابل وفادار باقی بودند تا اینکه بعد از ایجاد دولت پاکستان و بخصوص در اعتراض به بمباران قسمت‌هایی از ولایت پکتیا توسط پاکستان، دولت افغانستان در لویه جرگه سال 1949 م دولت افغانستان تمام معاهدات با دولت هند بریطانوی را ملغی اعلام کرد. در همان وقت نماینده افغانستان کوشید تا موضوع در شورای امنیت ملل متحد مطرح گردد اما با مخالفت امریکا از طرح آن جلوگیری شد. بنابر آن با تطبیق ماده چهاردهم معاهده سال ۱۹۲۱ کابل، دولت افغانستان این معاهده را ملغی اعلان نموده و بر این اساس میعاد اعتبار معاهده دیورند و توافقیهای مربوطه بعدی خاتمه مییابد.

سوال دوازدهم: احمد سعیدی ادعا میکند که گویا مطابق به مواد ۶۹ و ماده ۷۴ منشور سازمان ملل متحد، معاهده دیورند تابع زمان است و چون بیش از صد سال از آن گذشته یک موضوع حل شده می‌باشد. آیا این برداشت درست

است؟

جواب سوال دوازدهم: نخیر به هیچصورت درست نیست. این یک ادعای کاملاً غلط و بی بنیاد است. در مواد مذکور و هیچ ماده و بخش دیگر منشور سازمان ملل متحد آن چه که آقای احمد سعیدی در مورد میعاد معاهدات بین المللی ادعا می کند وجود ندارد. آقای سعیدی این مواد را شخصاً نخوانده و یا اینکه از دیگران اشتباه شنیده است. ماده ۶۹ تا به ماده ۷۲ منشور سازمان ملل متحد مربوط به شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد می شود. ماده ۷۴ هم به موضوع میعاد معاهدات ارتباط ندارد. آنچه را که می توان در نظر گرفت کنوانسیون ۱۹۶۹ ملل متحد منعقد و یانا مربوط معاهدات می باشد (Vienna Convention of Law of Treaties, Treaty -VCLT (1969) United Nations Series) که ماده ۴۵ آن معاهدات منعقد بعد از سال ۱۹۶۹ را تابع زمان می نمایند. این کنوانسیون به ماقبل خود رجعت نمی کند بنابر آن بالای معاهده دیورند و معاهده سال ۱۹۲۱ کابل قابل تطبیق نیست.

سوال سیزدهم: که آیا موقف افغانستان که خط دیورند را به عنوان یک سرحد بین المللی با پاکستان برسمیت نمی شماسد و بنابر آن در عمل تقاضای انضمام مناطق جدا شده توسط خط دیورند را به قلمرو افغانستان دارد آیا در یک محکمه بین المللی امکان پیروزی دارد؟

جواب سوال سیزدهم: جواب من به این سوال مثبت است. بلی اگر دولت افغانستان در یک محکمه حکمیت بین المللی تقاضا کند سرزمین هایبیرا که بر اساس معاهده دیورند از دست داده بود دوباره به خاک خود ضمیمه کند شانس پیروزی ادعای او فوق العاده زیاد است. با ایجاد کشور پاکستان به حیث وارث قلمروهای هند بریطانوی در غرب هندوستان مناطق قبایلی شامل قلمرو کشور پاکستان نبودند. در 28 اپریل سال 1949 طی یک نامه اشد محرمانه دفتر روابط کامنولث دولت بریتانیا مشاور حقوقی دولت بریتانیا را مطلع ساخت که "...ایالت شمال غرب دولت هند بریطانوی تا سرحد افغانستان امتداد ندارد و مناطق قبایلی یک خالیگاه میان سرحد دولت هند بریطانوی و سرحد هندوستان را تشکیل می دهند". بر اساس نوشته لودویک ادامک "در 15 اگست سال 1947 (زمان تشکیل کشور و دولت پاکستان)، بنابر آن، مناطق قبایلی ایالت شمال غرب در حالت بین المللی سردرگم قرار گرفته، مربوط به هیچ دولتی نشدند. در چنین حالتی مناطق قبایلی مستقل از پاکستان بوده باوجودیکه یک سلسله روابط گمرکی، مخابراتی و غیره از این قبیل با آن دارد، معلوم می شود که پاکستان نمی توانست وارث سرحدی باشد که در معاهده سال 1921 با افغانستان تعیین شده بود و یا وارث هرگونه حقی باشد مطابق ماده دوم این معاهده باشد. ... اما این امکان وجود دارد که پاکستان نتواند کدام اعتراض قانونی نماید در صورتیکه قبایل خود را تحت حمایت افغانستان قرار دهند و یا با توافق اقوام، افغانستان این مناطق را ضمیمه خاک خود کند...." (منبع: لودویک دلبلیو ادامک، دکشنری تاریخی افغانستان، سال، 2012)

هرگونه اقتباس بدون نام گرفتن از نویسنده ممنوع است

آرشیف: مطالب نشر شده نور احمد خالدي